

NÆSTE GENERATION AF ØKOLOGER

Alternative etableringsformer

Lars Pehrson, adm. dir., Merkur Andelskasse

lp@merkur.dk

Dansk landbrug befinder sig i en krise. Det har gennem flere år været vanskeligt at opnå tilfredsstillende økonomi på bedrifterne – dog med stor individuel variation. Den traditionelle satsning på masseproduktion til lavpris synes at være en blindgyde, hvor dansk landbrug er dømt til at tabe til Østeuropa og andre lavprislande.

Gældsbyrden er meget stor – over 350 mia. kr. – og har været kraftigt stigende under 2000-årenes bobleøkonomi. Gælden hænger nu som en møllesten om landbrugets hals.

Økologisk landbrug synes generelt at være kommet bedre gennem krisen, men har endnu ikke løst den grundlæggende udfordring, der hedder generationsskifte. Mange økologer er i sølvbryllupsalderen og opefter - hvem skal overtage deres bedrifter, og hvordan skal det ske? Der består en reel fare for, at mange økologiske bedrifter falder tilbage i konventionel drift i de kommende år, hvis der ikke findes svar på dette spørgsmål.

Den basale driftsøkonomi

Inden vi kan diskutere fremtidens ejer- og etableringsformer må vi have et billede af den grundlæggende økonomi i landbruget. Denne forplumres i høj grad af, at jordprisen kapitaliserer forskellige udefra kommende faktorer, så som tilskud, miljøkrav, renteniveau m.m. Kort sagt vil en forbedring på én eller flere af sådanne faktorer primært være en fordel for de bestående jordejere, som så at sige får fordelene to gange: Først som f.eks. lavere renteudgifter (renten falder), dernæst som højere jordpriser. Den næste ejer af bedriften kommer til at betale den højere jordpris og får dermed reelt ingen fordel af rentefaldet i forhold til køb af jord.

Jordbrugere stiller grundlæggende de samme krav til deres arbejde som andre:

1. Det skal give arbejdsglæde i kraft af at man producerer noget værdifuldt, som andre efterspørger og anerkender for dets kvalitet
2. Arbejdet skal give et rimeligt økonomisk udkomme, der står mål med indsatsen.

Økologer kan glæde sig over, at de oftest får det første punkt opfyldt – det kniber mere med det andet. Økologiske såvel som konventionelle jordbrugere trøster sig derfor ofte med, at ”gården er vores pensionsopsparing”. De forventer en værdistigning på gården ved salg, som så vil sikre deres otium. Historisk har en sådan gevinst i lange perioder været mulig – til glæde for sælgerne og til skade for næste generation af jordbrugere.

Finanskrisens faldende jordpriser og stigende kritik af den problematiske og for samfundet særdeles dyre landbrugsstøtte gør udsigten til kapitalgevinster mere tvivlsom i fremtiden. Det må derfor være rimeligt at gøre et forsøg på at vurdere, hvilken jordpris produktionen reelt kan bære – hvis vi forudsætter at jordbrugeren skal have en normal løn, herunder en pensionsopsparing, og at bedrifterne skal være uafhængige af landbrugsstøtte.

Jeg har med hjælp fra driftsøkonom Kristian Sejersbøl opstillet følgende forudsætninger for en gennemsnitlig økologisk malkekvægsejendom med 123 årskøer, 149 ha dyrket, heraf 56 ha forpagtet og med bedriftsnøgletal i bedste fjerdedel. Mælkepris 3,08 kr/kg EKM. Der er med andre ord tale om en bedrift med en dygtig ejer!

Der skal være en ejer aflønning på 540.000 kr før skat og inkl. pensionsopsparing. For at få mellem 60 og 80% af sin løn udbetalt efter pensionering skal man som tommelfingerregel indsætte 15-17% af sin løn på en pensionsopsparing fra det 30. til det 67. år – i dette tilfælde altså ca. 90.000 kr.

Al landbrugsstøtte er afskaffet!

Tager vi dernæst hensyn til kapitalbinding i besætning, driftsbygninger og maskiner (boligen dækkes af ejer aflønningen), og regner med en forrentning på 5% (langsigtet fast rente), kommer vi frem til en mulig jordpris på **78.000 kr. pr. hektar!**

Det er klart, at regnestykket er følsomt overfor ændringer i forudsætningerne. Er f.eks. mælkeprisen højere, vil det straks have en kraftig effekt på jordprisen.

Tilsvarende regnestykker vil man kunne lave for andre produktionstyper, og selv om resultaterne sikkert vil være forskellige til en vis grad, er konklusionen klar: Nok er jordpriserne faldet siden 2008, men reelt er de stadig alt for høje og holdes oppe af eksterne faktorer.

Bæredygtig etablering

Der synes at være to mulige hovedspor, vi kan følge, hvis vi ønsker at det skal være muligt at etablere sig på rimelige vilkår som økologisk jordbruger:

1. Der skal på samfundsniveau etableres mekanismer som holder jordpriserne stabile på et niveau, hvor produktionen kan give det nødvendige afkast, dvs. udsigten til kapitalgevinster er minimal. Sådanne mekanismer kan være ejendoms- og /eller kapitalvindingskatter frem for skat på arbejde, lånegrænser, restriktioner på ejerskab m.m. I Tyskland er det eksempelvis lykkedes igennem mange år at holde en stabil jordpris.
2. Andre ejerstrukturer, hvor i hvert fald jorden, men måske også bygninger, ejes af fonde eller andelsselskaber, hvor bl.a. forbrugere har stillet kapitalen til rådighed. Jordbrugeren står så for selve driften og opnår den indtjening han/hun kan få efter at have betalt en passende forpagtningsafgift. Flere jordbrugere kan slå sig sammen i et driftsfællesskab. Generationsskifte er betydeligt mindre kapitalkrævende i en sådan model, da der typisk kun vil skulle betales for driftsmidler.

Erfaringer fra Danmark

Den danske landbrugslov har traditionelt favoriseret det personlige ejerskab ("selvejet") i en sådan grad, at forsøg med andre ejerformer direkte er blevet hæmmet. Der findes derfor meget få ejendomme at henvise til, og disse har oftest skulle kæmpe sig til de nødvendige dispensationer. Den nugældende landbrugslov er liberaliseret kraftigt med tanke på udefra kommende investorer (pensionskasser m.fl.) og etablering i selskabsform. Politisk har der ikke været noget som helst fokus på etablering i fonde eller andelsselskaber, og vi har til gode at se konkrete initiativer prøve muligheder og begrænsninger af. Landbrugets krise taget i betragtning burde der være en vis lydhørhed fra myndighedernes side for at afprøve nyt.

Nogle af de eksempler, der findes i dag:

Landbrugslauget A.m.b.a. ved Karise er ejet af 500 forbrugere og drives af en ansat landmand og en bogholder. Se www.landbrugslauget.dk

Søgaard Andelsbrug A.m.b.a. ved Sønder Felding er ejet af en gruppe jordbrugere.

Kammergave, Munke Bjergby. Landbruget drives sammen med et socialpædagogisk botilbud og er overdraget til en selvejende institution. Se www.kammergave.dk

Erfaringer fra udlandet

I mange andre lande har man ikke haft den samme modstand fra lovgivningens side i forhold til andre ejerformer end det personlige selveje, som vi har set i Danmark.

Det har givet plads til en frodig innovation og en række eksperimenter og nogle steder endda noget, som må betegnes som en bevægelse – nemlig CSA, Community Supported Agriculture. Se f.eks.

<http://www.localharvest.org/csa/> med over 4.000 landbrug over hele USA. CSA betyder ikke nødvendigvis en alternativ ejerform, men i hvert fald en ny organisationsform, hvor relationen til forbrugerne og lokalsamfundet får en meget kraftigere betoning.

Også i *Storbritannien* vinder CSA frem, se

<http://www.soilassociation.org/Communitysupportedagriculture/tabid/201/Default.aspx>

Soil Association har oprettet en Land Trust, en fond hvortil man bl.a. kan donere landbrugsjord, se

<http://www.soilassociation.org/Whatwedo/Openorganicfarms/LandTrust/tabid/264/Default.aspx>

I *Tyskland* har man særligt i det biodynamiske jordbrug en tradition for fondsejede jordbrug – der findes i dag ca. 80 sådanne gårde. Mange af disse kombinerer landbruget med andre aktiviteter, særligt forædling af råvarerne (gårdmejeri, mølleri, bageri etc.) og social virksomhed, f.eks. arbejdspladser for udviklingshæmmede. Der er i mange tilfælde skabt ganske mange arbejdspladser på sådanne gårde i forhold til hvad man normalt ser på familiebedrifter.

Se nærmere praktiske og juridiske detaljer på www.hofgruender.de

Et par eksempler: www.hofgemeinschaft-loestrup.de,

www.kirchhof-oberellenbach.de/kirchhof-gruppe.html

Om forbruger-jordbruger samarbejde, se også kampagne-sitet www.meine-landwirtschaft.de

I *Frankrig* er der i de senere år opstået en særdeles livskraftig organisation kaldet Terre de Liens, www.terredeliens.org. Organisationen opkøber mindre landbrug på basis af kapitalindsud fra offentligheden (forbrugerne) og forpagter dem ud til økologiske jordbrugere, der dermed får adgang til jord på langt bedre vilkår. I skrivende stund er man oppe på ca. 80 gårde. Terre de Liens nyder godt af en generel fransk skattebegunstigelse til fremme af mindre virksomheder. Køber man en aktie en sådan virksomhed (som altså kan være Terre de Liens) opnår man et skattefradrag på 25%, hvis man forpligter sig til at beholde aktien i mindst 5 år.

Hvordan kommer vi videre i Danmark?

Der findes rundt i landet eksempler på forbrugere og jordbrugere, der er interesserede i en ny ejerform, ikke mindst med tanke på et kommende generationsskifte. Det vil være af stor betydning for det økologiske jordbrugs udvikling, at disse ønsker og bestræbelser bliver omsat i konkret handling.

Forbrugere og jordbrugere må komme hinanden i møde. Forbrugeren skal som minimum være villig til at foretage et kapitalindsud i en eller anden form, evt. kan den valgte form indebære andre former for engagement. Jordbrugeren (hvis han/hun ejer gården i dag) må dels være villig til at give afkald på noget af friværdien, dels give passende rum for forbrugernes repræsentanter når gårdens udvikling skal diskuteres.

Der er behov for at teste landbrugslovens muligheder i denne henseende, og grebet rigtigt an tror jeg også på en vis politisk velvilje. Først og fremmest kræves vilje og initiativ fra forbruger- og jordbrugerside. Dertil bør Økologisk landsforening spille en rolle som facilitator og måske endda sætte gang i et udviklingsarbejde omkring konkrete modeller.

Det er økologiens fremtid i dansk landbrug, der er på spil her!

10.11.2011